

АКТУАЛЬНА ТЕМА ACTUAL SUBJECT

УДК 910.1:001.3(477)(045)

<https://doi.org/>

10.15407/ugz2023.03.003

Дронова О. Л.², ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1877-9425>,
Маруняк Є. О.¹, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6743-6883>,

Руденко Л. Г.¹, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5213-4973>,
Топчієв О. Н.³, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4469-4131>.

¹ Інститут географії Національної академії наук України, Київ

² Київський національний університет імені Тараса Шевченка

³ Одеський національний університет імені І. І. Мечнікова, Одеса

Імідж і місія географічної науки в Україні

Імідж української географії формується у складних умовах становлення державності, глибокого політичного та економічного реформування, геополітичного і військового протистояння російській агресії. Географічна наука ще недостатньою мірою відповідає в сьогоденних запитах суспільства на географічні відомості та географічні знання. Реформування вітчизняної науки і освіти ставить перед географами низку нових проблем, які потрібно розглядати і вирішувати. Новітня інформаційно-технологічна революція поряд із новими технічними можливостями позначає все нові, більш складні запити на географічну інформацію. Розгляд зазначених напрямів і питань становить зміст даної роботи.

Автори зосереджують увагу на особливостях трансформації функцій географічної науки в умовах постіндустріального суспільства і його взаємодії з природними системами. Технологічні можливості, сформовані сучасним суспільством, є перспективою для реалізації багатьох рішень в сфері збалансованого економічного, соціального і екологічного розвитку, переходу до нових моделей виробництва та споживання, адаптації до зміни клімату.

У країнах ЄС географія відіграє необхідну роль при розробці планів організації, бізнес-моделей у таких сферах, як регіональний та місцевий розвиток, планування та розвиток міст та громад, управління ризиками надзвичайних ситуацій, перехід до циркулярної економіки тощо. В Україні, на жаль, географія, як математика та фізика, все частіше сприймаються як частини базової освіти. Суспільний запит, ринок проектів практично не сформовані, що зумовлює як прогалини імплементації численних директив ЄС і міжнародних стандартів, так і занепад галузі.

Нині одним з гірких феноменів, що потребує залучення географів, безумовно є війна з Росією. Перша реакція мала місце вже з 2014 р., що відобразилось у коригуванні низки освітніх програм, зокрема економічної та соціальної географії, політичної географії, урбаністичної географії, ландшафтної екології, просторового планування та розвитку, картографічного моделювання та ГІС, транспортної географії, розселення населення тощо. Водночас, сьогодні йдеться про масштабні зміни дослідницьких пріоритетів, орієнтацію на оцінки втрат та потенціалу відновлення територій, стійкість розвитку міст та регіонів, геостратегування.

Ключові слова: географія, наука, імідж, місія, Ad Hoc, Україна

UDC 910.1:001.3(477)(045)

Dronova, O. L.², ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1877-9425>,
Maruniak, Ye. O.¹, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6743-6883>,

Rudenko, L. H.¹, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5213-4973>,
Topchiyev, O. N.³, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4469-4131>.

¹ Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

² Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

³ Odesa I. I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine

The Image and Mission of Geographical Science in Ukraine

The image of Ukrainian geography is formed in the difficult conditions of the establishment of statehood, deep political and economic reforms, and geopolitical and military resistance to russian aggression. Geographical science still does not sufficiently respond to the contemporary demands of society for geographical information and geographical knowledge. The reformation of national science and education presents geographers with many new problems that need to be considered and solved. The latest information technology revolution,

along with new technical capabilities, means more and deep complex requests for geographic information. The paper considers the mentioned issues.

The authors focus attention on the features of the transformation of the functions of geographical science in the conditions of post-industrial society and new people's interaction with natural systems. The technological findings created by modern society are a prospect for the implementation of many solutions in the sphere of sustainable economic, social, and ecological development, as well as the transition to new models of production and consumption, and adaptation to climate change.

The paper mentioned that geography plays a significant role in the development of organizational plans and business models in EU countries in such areas as regional and local development, urban and community planning and development, emergency risk management, and transition to a circular economy. In Ukraine, unfortunately, geography, like other sciences such as mathematics and physics, is increasingly perceived as part of basic education. Public demand and the market for projects are practically not formed, which causes both gaps in the implementation of numerous EU directives and international standards, as well as the decline of the discipline.

Currently, the war with Russia is definitely the one of the bitter phenomena that requires the involvement of geographers. The first reaction of scholars took place as early as 2014, which was reflected in the adjustment of several educational programs, including human geography, political geography, urban geography, landscape ecology, spatial planning and development, cartographic modeling and GIS, geography of transport systems, population settlement, etc. Simultaneously, today Ukrainian geographers talk about large-scale changes in research priorities, focusing on the assessment of losses and the potential for the restoration of territories, the sustainable development of cities and regions, and geostrategization.

Keywords: *geography, science, image, mission, Ad Hoc, Ukraine*

Вступ. Стан вивчення питання

Формування іміджу і місія будь-якої науки — складний і творчий процес, який ніколи не буде завершений. Змінюються обставини, поглиблюються наукові знання щодо об'єктивних реалій розвитку земної оболонки, відкриваються нові закони й закономірності. Географія є однією з найстаріших наук, від якої з часом відбрунькувалися і сформувалися нові науки та наукові напрями. І вони, і географія як наука, уточнюють свої об'єкти дослідження, а головне, сприяють розвитку суспільства. В процесі розвитку людської цивілізації географам були властиві великі й малі географічні відкриття, формування закономірностей зональності поверхні Землі, вивчення суші материків, великих і малих водних об'єктів, пізнання й формування знань про геосфери, господарську діяльність людини у земному просторі.

За останні пів століття в Україні розвитку іміджу географії сприяли результати досліджень багатьох науковців і освітян. Серед них згадаймо О. Т. Діброву, К. І. Геренчука, М. Д. Гродзинського, Ф. Д. Заставного, А. П. Золовського, О. М. Маринича, Д. С. Мальчикову, К. В. Мезенцева, Я. Б. Олійника, М. М. Паламарчука, М. Д. Пістуна, В. М. Петліна, О. Г. Топчієва, Ю. Г. Тютюника, О. І. Шаблія, П. Г. Шищенка, І. Г. Черваньова та інших. Саме їхні результати творчої діяльності, опубліковані у вигляді підручників, монографій, тематичних і комплексних атласів та карт сприяли іміджу географії та уточнювали її місію. Серед таких робіт передусім слід назвати Географічну енциклопедію України та Національний атлас України, що були виконані на замовлення держави.

Імідж географії у сучасному Суспільстві

1. У суспільстві споживання процес **розвитку науки** завжди відбувається складно. Громадяни дедалі більше цікавляться швидкими результатами від праці науковців, аніж новими ідеями та знаннями. В Україні відсоток фінансування науки у ВВП держави є найнижчим серед усіх країн і це не тільки під час пандемії чи військової агресії Росії в Україну.

У суспільстві споживання значна кількість представників громадськості не сприймає отримане нове знання як певне досягнення. А особливо це випадає за умов, коли «суспільство

споживання» перетворюється на «суспільство виживання». Науковці України відчули суттєво, що пошуки шляху розвитку держави у світовій економіці без опрацювання стратегій розвитку, призводить до того, що наукова сфера країни страждає найбільше. Це підтверджено багатьма публікаціями та браком фактичної підтримки державою науки й освіти сьогодні.

Науковці НАНУ й освітньої сфери давно відчули нестачу соціальних замовлень з боку держави та бізнесових структур. Ми неодноразово зазначали про розірвані ланцюги між освітою,

наукою, управлінням й бізнесом. А саме ці професійні контакти між представниками вказаних структур можуть бути головними рушійними силами в розвитку науки та використанні її здобутків для подальшого розвитку держави, особливо у воєнний і повоєнний періоди. Розуміючи важкий економічний стан держави, все ж вважаємо, що шлях на суху комерціалізацію науки і прикладні напрями розвитку є невиправданим. Та й не всі бізнесові структури в ці часи готові фінансувати наукові розробки.

Викладене свідчить про необхідність постійної роботи науковців і освітян у сфері формування іміджу науки, зокрема й географічної.

2. Формування іміджу географії має довгу історію. Ще десь 30 тис. років тому, коли в Європі відбувалося розселення кроманьйонців, Африку освоювали первісні спільноти, Америку населяли племена індіанців, Азію — первісні люди, Австралію — племена аборигенів, усіх цих жителів цікавило навколишнє середовище: водотоки, флора і фауна, їхнє місцезонавання тощо.

Спочатку було намагання визначитись із місцезонаванням (межа лісу, долина, річка, гора тощо), пізніше визначалися межі полювання, межі збирання ягід тощо і вже значно пізніше збирання та відображення даних про будову регіону, його положення в просторі, корисні копалини та інше. Саме з цим і були пов'язані географічні відкриття. Шукачів уже цікавили дорогоцінне каміння, срібло, золото, хутро, інші цінні товари. Важливим був принцип порівнянь різних даних про материки та їхні конкретні регіони (про особливості природи, наявність людей і людність, корисні копалини тощо).

Формування суспільства призвело до виникнення різних держав і тут виникло завдання відображення в натурі та на папері спочатку меж, а пізніше кордонів державних утворень. До появи писемності характеристики регіонів знаходили примітивне картографічне зображення. Саме вони були цінними носіями інформації і сприяли міграції людей, їх переселенню до нових материків чи регіонів. Тобто, людина для себе і оточуючих формувала певну уяву про об'єкти, які вже давно стали об'єктом дослідження географії.

3. У сучасній географії є багато тлумачень об'єкту її вивчення. Нагадаємо деякі з них: *Об'єкт географії* (ОГ) — земна поверхня і явища на ній, які мають значення для людини (американська школа); ОГ — частина Всесвіту, яка безпосередньо доступна для людини [1]. *На думку авторів, об'єктом географії визначається зем-*

на оболонка в якій відбувається (здійснюється) діяльність людини та живих організмів. Наслідки пов'язаної взаємодії різних геосфер впливають на умови життя людини формуючи конкретні особливості певного простору, що проявились в існуванні природної зональності планети Земля. Для географії залишається важливою фундаментальною проблемою дослідження властивостей простору [2, 3, 4].

4. Формування уявлень про природне середовище, яке безпосередньо оточує людину, привело до створення вчення про біосферу. Воно відпрацьовувалось працями багатьох дослідників. Сам термін «біосфера» вперше застосував австрійський геолог Едуард Зюсс (1831–1914), називаючи ним окрему оболонку Землі, наповнену життям. Особливий внесок у розробку вчення про біосферу вніс перший президент Української Академії наук Володимир Вернадський (1863–1945). У 1926 р. він написав книгу під назвою «Біосфера». В цій праці Вернадський дав таке визначення біосфери: *«це оболонка Землі, склад, структура і енергетика якої значною мірою обумовлені життєдіяльністю живих організмів».* Сьогодні збереження живих організмів, біологічного і ландшафтного різноманіття стає основою всіх географічних досліджень.

З появою людини як розумної складової живої речовини всередині біосфери і формування сфери її життєдіяльності — соціосфери, за Вернадським, починає зароджуватися якісно нова область — «нове геологічне явище на нашій Планеті». «Людство, взяте в цілому, стає потужною геологічною силою. І перед ним, перед його думкою і працею, стає питання про *перебудову біосфери в інтересах вільно мислячого людства як єдиного цілого (ідеться про появу ноосфери, за Вернадським)* [5].

5. Однак, на жаль, саме таке трактування привело Планету на поріг шостого масового вимирання видів.

Новітні проблеми, такі, як зміни клімату, втрата видів і біорізноманіття, зростання техногенних ризиків, високі рівні забруднення навколишнього середовища та інші є свідченням того, що людство перетворилося на *нову згубну, загрозливу геологічну силу.* На жаль, досвід існування сучасної людської цивілізації доводить реальну неспроможність людського інтелекту підтримувати гармонію свого місця та зв'язків у системі світу. Напевно, причина цього криється в існуванні людського его. Прагнення людини до задоволення своїх власних потреб, підняття

соціального престижу, зростання рівня споживання та збільшення кількості матеріальних благ і недотримання принципів прийнятності й достатності є сутністю людського егоїзму.

Напевно, лише *духовний розвиток*, зміна цінностей, перехід до альтруїзму на ментальному рівні сприйняття світу сучасної людини може змінити наслідки «розумової діяльності», що людство лишає для природи та майбутніх поколінь людей.

Незважаючи на те, що В. Вернадський та інші вчені пізніше ставили під сумнів деякі позиції ноосферної концепції розвитку людства, вона залишається в історії науки як відправна точка формування *концепції сталого (збалансованого) розвитку*.

6. Розвиток «вільно мислячого людства» і перебудова біосфери, розгляд біосфери «як комори», звідки можна все брати і куди можна все скидати, призвели до появи підходів інструменталізму та технологічного модернізму (нині — постмодернізму).

Притаманний сьогодні *технологічний модернізм* уособлює соціально-економічний і політичний перехід від традиційного суспільства до індустріальної/постіндустріальної сучасності з суттєво нестійким набором комплексних соціокультурних і техніко-економічних особливостей сучасних ринкових відносин. Явища технологічного модернізму ніхто не призупинить і тому географія має враховувати цей етап у дослідженнях і мати на увазі що:

- головною ціллю суспільства, на цьому етапі, є технологічні досягнення, все штучне, рукотворне, придумане генієм Людини хибно розглядається як незрівнянно цінніше і важливіше, ніж створене Природою (створений людиною міський парк розглядається ціннішим, ніж незаймана природна екосистема, хоча значення першого порівняно з другим є неспівставним у світлі біотичної регуляції довкілля);

- технологічному модернізму притаманні ті ж самі основні риси, що і авангардним течіям у мистецтві: нові технологічні і технічні досягнення невинно і категорично заперечують і витісняють те, що існувало раніше. Автомобіль витісняє підводу, електронні книги витісняють паперові носії, цифрове телебачення замінює аналогове тощо;

- інноваційна діяльність у всіх сферах життя застосовується для економічного зростання і досягнення соціального престижу, але і створює ряд загроз для суспільства (освітяни вже можуть

навести приклад спроб застосування студентами підказок штучного інтелекту при дистанційному складанні іспитів);

- постійні конкурентні змагання між країнами і окремими містами спонукають до виникнення все нових і нових технологічних винаходів;

- ідеологія технологічного модернізму реалізується різними темпами у світовому географічному просторі. Деякі країни вже вступають у інформаційне суспільство, інші намагаються усіма силами їх наздогнати у технологічному і економічному відношенні.

Очевидним є факт, що на засадах технологічного модернізму стає важче вирішувати головні екологічні та соціальні проблеми сучасності. Недарма учасники Римського клубу попереджають про можливе знищення життя на Землі вже у цьому столітті [6].

Усвідомлення людством *світової цивілізаційної кризи*, коли *духовний розвиток почав відставати від технологічного* на основі суто споживацьких підходів запускає тригери змін. Наприклад, саме за допомогою технологій суспільство здатне забезпечити сталий (збалансований) розвиток через застосування підходів, скажімо, циркулярної економіки. Важливим є бажання і правильне спрямування просторового розвитку об'єктів життєдіяльності людини у збереженому природному середовищі, саме географічні дослідження сьогодні мають бути направлені на це.

7. Розвиток сучасної географічної думки і виявлення її певних постулатів проявилися у досягненнях і визначеннях географічної науки щодо розвитку напрямів діяльності суспільства у створенні його екологічного імперативу (виявлення тенденцій у взаємодії людини і природи, формування свідомості населення щодо погіршення екологічних природних властивостей компонентів природи та опрацюванні методології раціонального природокористування і концепції збалансованого розвитку в руслі реалізації Порядку денного на XXI ст.); розумінні геополітичних процесів і геопросторової організації життєдіяльності суспільства та особливостей його територіальної організації; розвитку предметних уявлень про земну оболонку Землі, як головного об'єкту досліджень географії; опрацюванні й посиленні комунікативних функцій географічної картографії шляхом застосування геоінформаційних технологій у дослідженні різних територіальних виділів, насамперед держави; застосуванні визнаних у державах

ЄС інструментаріїв інтегрованого і ландшафтної планування при опрацюванні стратегій розвитку регіонів.

8. *Формуванню іміджу географії* сприяють новітні напрацювання географії та їх сприйняття управліннями держави: а) наукове, методичне і практичне забезпечення складних процесів відновлення української державності; б) розробка і впровадження концептуальних основ організації простору і його досліджень; в) виявлення сучасних викликів і загроз для поступального розвитку людства у ХХІ ст.; г) формування суспільної значимості інтеграції економічного, соціального і екологічного просторового розвитку; д) формування геоінформатики як нового загально-наукового напрямку та практичне застосування ГІС-технологій в науковій і практичній діяльності; є) розробка концептуальних основ формування стратегії збалансова-

ного просторового розвитку держави; ж) упродовження принципів геопросторової організації Земної оболонки як методологічної основи її подальшого вивчення та збереження головних природних екологічних властивостей її геосфер; з) Надання процесам планування простору більшого екологічного звучання; к) корінне поліпшення просвітництва щодо процесів пізнання простору.

Географічна наука аналізує просторову неоднорідність ландшафтної оболонки Землі, просторові виміри життєдіяльності суспільства і якості життя населення, адаптації суспільства до глобалізації в різних умовах, шляхи збереження біологічного та культурного різноманіття, забезпечення соціальної справедливості, активно бере участь в регіональному і міському плануванні тощо [6, 7, 8,]. Ці та інші питання безумовно формують імідж географії у сучасному світі.

Місія географічної науки в Україні

Сьогодні сучасні українські наукові світи знаходяться на перехідному етапі.

Перехідний період охоплює кілька важливих моментів змін:

- від стереотипних наукових досліджень радянської географії до радикальної відмови від застарілих підходів;
- від базування наукових досліджень на вченні російських географів на пошуках власного шляху українських науковців з акцентом на науковий здобуток західноєвропейських, американських та південно-азійських шкіл;
- від суто суспільно-географічних чи суто фізико-географічних підходів з чітким розподілом питань до світів міждисциплінарних досліджень;
- від обговорень звичних питань просторового чи ландшафтної розвитку мирного часу до «спеціальних» (Ad Hoc) географій, виникнення яких зумовлене конфліктами, пандеміями, надзвичайними ситуаціями по усьому світу.

На сьогодні українці як ніхто мають можливість чітко розуміти, що норми та стандарти спокійного життя — це «один світ», який ми можемо вивчати, але географам також необхідно вивчати «ненормальні світи», такі як війни, стихійні лиха, економічні колапси та пандемії, на кшталт COVID-19. Наш «нормальний світ» значно змінився і сьогодні «ненормальності» стають нормою життя кожного з нас. Закономірно, що у першу чергу українські географи сьогодні спрямовують свою увагу на Ad Hoc географію. Цей термін означає виникнення «несподіваних

світів» або чогось, що сталося незаплановано, раптово, неочікувано. Це може бути військово-вторгнення країни-сусіда, потужний ураган, торнадо, економічна криза, біженці перетинають міжнародний кордон, масовий голод, літак, що врізається в будівлю або щось подібне. Географам, необхідно ввести цю фразу у наші навчальні та дослідницькі програми, як приклад реально існуючих навколо нас світів, у яких саме нам сьогодні доводиться жити.

Тривалий час українські географи вивчали звичайні світи, для яких є певні закони і закономірності, залежності, стереотипи, поведінка. Однак, вторгнення РФ в Україну 2014 року обумовило виникнення нових проектів, досліджень, публікацій, а, головне, усвідомлення не тільки географами, а більшістю населення держави «крихкості світів» суспільного розвитку. Багато вітчизняних підручників та дисертаційних досліджень до 2014 р. базувались на російській теоретичній базі та спільних напрямках розвитку географічної науки, визначених на «всесоюзних» географічних наукових форумах, це *закономірна постколоніальна ситуація*. Після вторгнення 2014 р. практично всі члени української географічної спільноти відмовилися підтримувати зв'язок з російськими колегами. Доказами такого «розриву» є зменшення кількості публікацій у виданнях російською мовою, відвідування конференцій у Росії, здійснення спільних проектів до і після 2014 р. [9]. У пошуках альтернатив багато українських географів звернули своє професійне

мислення та погляди на Захід, до наукових шкіл Східної та Західної Європи, США та Канади. Це значною мірою сприяє тому, що *українська географія поступово відшукує новий, свій власний, науковий шлях і вневнено його формує.*

Дослідження [9] продемонструвало, що викладачі закладів вищої освіти швидко відреагували на вторгнення, включивши матеріали про вторгнення в Україну 2014 р. в освітні програми для бакалаврів та магістрів. Одразу були змінені програми багатьох географічних курсів.

Пандемія COVID-19 внесла свої корективи в освітній процес і наукові дослідження. Зіткнувшись із цією бідою всі країни світу зіштовхнулись зі спільним викликом, проте не всі виявилися в рівних умовах готовності до нього і не всі могли дати рівну відсіч. Незважаючи на те, що пандемія має біологічну природу, вона швидко набула фундаментальних політико-економічних, соціальних і географічних рис. Карантин та посилення контролю, закриття державних кордонів і обмеження мобільності в межах країни, пакети фінансової допомоги і фіскальні пільги, концентрація захворюваності у містах і зростання ролі політики експертних знань підкреслюють той факт, що COVID-19 вийшов за межі суто біологічного явища [10].

Пандемію доречно концептуалізувати як загрозливий мультимасштабний процес, що потребує розгляду географів з різних сторін: у політичному, економічному та соціальному вимірах, і вимагає уваги і обговорень на різних географічних рівнях — від міжнародного до локального [29]. Пандемія висвічує прогалини і нерівність, що вже існують у суспільстві, а також порушує статус-кво і пропонує потенціал для

емансипативних реконфігурацій сукупностей, за допомогою яких ми відтворюємо дім, місто, чи націю. Географічний вимір пандемії в рамках Ad Hoc географії дає можливість розкривати і порівнювати глобально, регіонально і місцево різноманітні форми владно-економічних коаліцій, що представляють сучасні системи влади в усьому світі [11]. Уроками пандемії мають стати кроки по вдосконаленню секторальної політики в сфері охорони здоров'я, інформатизації, логістики та сталої міської мобільності, соціального захисту та планування територій. Усі вони, поза сумнівом, відповідають визначенню у 2015 р. Глобальним цілям сталого розвитку 2030, та відповідним зобов'язанням держави.

Пряме вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. виявилось справжнім викликом для нашого народу, що потребує посилення уваги до військової географії. Страшне випробовування, що продемонструвало стійкість українців як нації потребує спеціальних (Ad Hoc) географічних досліджень, що стосуються питань ведення оборони, стану окупованих територій, програм відновлення (План відновлення України, липень 2022 р.) забезпечення тилу, волонтерських рухів, територіальної оборони, — це лише окремі з питань, які нам треба піднімати і досліджувати.

Саме завданням географів є донести народу і всьому світові, що ця війна, ця біда, яка прийшла в Україну, є каталізатором змін, поштовхом для роздумів, переосмислення та нового сприйняття питань розвитку.

Світ дуже крихкий. Ми не знаємо, які геополітичні сценарії будуть існувати завтра. Геополітичні питання та загрози мають бути пріоритетними для всіх наукових сфер.

Висновки

Місія географічної науки формується через здійснення нею теоретичних і практичних досліджень та наявності запитів суспільства на просторові дослідження і просторову інформацію. Ці запити змінюються та ускладнюються у процесі еволюції іміджу науки. Потреба ствердження української державності проявилася у спеціальному указі Президента і програмі Уряду щодо створення сучасної геоінформаційної системи про історію розвитку України, формування її населення, економіку, природні ресурси та екологічний стан природного середовища. І такий запит успішно був реалізований шляхом створення Національного атласу України.

Перехідний період сучасної української географії передбачає радикальну відмову від застарілих підходів, від впливу радянської та російської шкіл. Географи мають активно долучатися до призупинення розповсюдження імперської ідеології Росії, зокрема міфів про світовий центр слов'янської цивілізації і генетичну єдність білоруського, російського та українського етносів, тощо.

Зауважимо чіткий статус географічної науки та освіти у розробці міждисциплінарних відповідей на глобальні проблеми людства (реалізація Порядку денного на XXI ст., Концепції цілей сталого розвитку 2030, розробка Стратегій розвитку держави, реагування на зміни клімату, збіднення

природних ландшафтів і біорізноманіття, тощо). Однак невпорядковане використання географічних знань у геополітичному та, особливо, в економічному реформуванні держави суттєво знижує результати державної регіональної політики при опрацюванні директив щодо входження України до ЄС, здійсненні реформи децентралізації, участі в розробці програм просторового розвитку. Не розуміння екологічних імперативів призводить до значного погіршення умов життєдіяльності людини через інтенсивний індустріальний розвиток на засадах технологічного модернізму.

Вже сьогодні відбувся прогресивний відхід географії від розуміння природи як ресурсної бази розвитку регіонів та виникнення усвідомлення доцільності збереження не тільки біологічного, але і ландшафтного різноманіття. Сприйняття географії у суспільстві проявляється, більшою мірою, через участь географів у різних проектах, у тому числі тих, які виконуються безпосередньо територіальними громадами. Однак, через низку відомих причин, останніми роками у географічних дослідженнях зменшилась увага до отримання нових знань про зміни природних властивостей компонентів природи під впливом людської діяльності. Значного посилення потребують інтегровані дослідження господарювання територіальних громад націлених на збалансований економічний, соціальний і економічний їх розвиток. Значної підтримки потребує розробка і реалізація у вигляді підручників і посібників нових програм з географії для середньої та вищої шкіл.

В умовах пандемії, а згодом військової агресії, що призвела до втрат і руйнацій не тільки наукових закладів і наукового потенціалу, на фоні погіршення фінансування наукових і освітніх установ, без сумніву є потреба у здійсненні нових наукових пошуків. Насамперед це: а) трансформація методології предметної області географії, що стосується земної оболонки та її структуризації; б) розроблення концепцій вдосконалення геопросторової організації суспільства на принципах збалансованого економічного, соціального та екологічного розвитку в умовах відновлення України після російської агресії; в) активізація участі географічної спільноти у вдосконаленні законодавчої діяльності та плануванні регіонального і міського розвитку; г) здійснення просторового оцінювання впливу людської діяльності на компоненти природи, стану їх деградації та планування відновлення; д) поновлення робіт щодо обґрунтованого природно-господарського районування території держави з метою подальшого вдосконалення геопросторової організації суспільної діяльності; е) вдосконалення напрямів впровадження ГІС-технологій і ДЗЗ у просторовому плануванні та здійсненні географічних досліджень; є) посилення географічного просвітництва та його впливу на планувальну діяльність і процеси державотворення; ж) започаткування спеціальних (Ad Hoc) географічних досліджень, присвяченим «новим світам» нашого сьогодення (концепції стійкості, адаптації до змін клімату, екоциду, урбіциду та інших напрямів щодо викликів війни).

Література [References]

1. Bunge, W. (1962). *Theoretical geography*. [Бунге В. *Теоретическая география*. Пер. с англ. Москва : Прогресс, 1967. 279 с.]
2. Maruniak, Ye. O. (2018). *Geospatial research and planning practice: Ukraine against the background of global trends*. Kyiv, 336. [In Ukrainian].
[Маруняк Є. О. *Геопросторові дослідження і практика планування: Україна на тлі світових трендів*. Київ : Фенікс, 2018. 336 с.]
3. Palekha, Yu. M. (2020). *New edition of the General scheme of planning of the territory of Ukraine—strategy of integration of Ukraine in the european space*. Ukr. Geogr. Zh., No. 1, 7–15. [In Ukrainian].
[Палеха Ю. М. *Нова редакція Генеральної схеми планування території України — стратегія інтеграції України у європейський простір*. Укр. геогр. журнал. 2020. № 1. С. 7–15.]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2020.01.007>
4. Rudenko, L. H., Maruniak, Ye. O., & Chervaniiov, I. H. (2018). “Come on!” *Geography: updating toward world trends*. Ukr. Geogr. Zh., No. 2, 17–25. [In Ukrainian].
[Руденко Л. Г. “Come on!” *Географія: актуалізація на тлі світових трендів*. Укр. геогр. журнал. 2018. № 2. С. 17–25]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2018.02.017>
5. Vernadsky, V. I. (1988). *Philosophical thoughts of a naturalist*. Moscow: Nauka [In Russian].
[Вернадский В. И. *Философские мысли натуралиста*. Москва: Наука, 1988].

6. Topchiiev, O. H. (2016). *Subject field of geography and its modern methodological transformation*. Ukr. Geogr. Zh., No. 1, 64–69. [In Ukrainian].
[Топчієв О. Г. Предметна область географії та її сучасні методологічні трансформації. Укр. геогр. журнал, 2016. № 1. С. 64–69.] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2016.01.064>
7. Topchiiev, O. H. (2010). *Territory: modern content of the concept; functions; resource potential*. Ukr. Geogr. Zh., No. 4, 3–10. [In Ukrainian].
[Топчієв О. Г. Територія: сучасний зміст поняття; функції; ресурсний потенціал. Укр. геогр. журнал. 2010. № 4. С. 3–9.]
8. Rudenko, L. H. (ed.) (2005). *Ukraine: the main trends of interaction between society and nature in the 20th century. (geographic aspect)*. Kyiv: Akadempriodyka, 308 p. [In Ukrainian].
[Україна: основні тенденції взаємодії суспільства і природи у ХХ ст. (географічний аспект). За ред. Л. Г. Руденка. Київ : Академперіодика, 2005. 308 с.]
9. Brunn, S. D., Dronova, O., Rudenko, L., & Leiberiuk, O. (2020). *The influence of the russian aggression on the state of development of geography in Ukraine*. Ukr. Geogr. Zh., No. 2, 3–12. [In Ukrainian].
[Бранн С. Д., Дронова О. Л., Руденко Л. Г., Лейберюк О. М. Вплив російської агресії на стан розвитку географії в Україні. Укр. геогр. журнал. 2020, № 2, С. 3–12.] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2020.02.002>
10. Moisis, S. (2020). *State power and the COVID-19 pandemic: the case of Finland*. Eurasian Geography and Economics, 61(4–5), 598–605. DOI: <https://doi.org/10.1080/15387216.2020.1782241>
11. Wolfe, S. D. (2020). *The great pause: A minor theory exploration of COVID-19 response in Switzerland*. Eurasian Geography and Economics, 61(4–5), p. 606–619. DOI: <https://doi.org/10.1080/15387216.2020.1779104>
12. Valovoi, D. (1991). *Economy of absurdities and paradoxes*. Moscow, Politizdat. 432 p. [In Russian].
[Валовой Д. Экономика абсурдов и парадоксов. Москва : Политиздат, 1991. 432 с.]
13. *General planning scheme of the territory of Ukraine. Explanatory note*. (2000). In 2 volumes. Kyiv: State Committee for Construction, Architecture and Housing Policy of Ukraine, State Institute of City Planning DIPROMISTO. [In Ukrainian].
[Генеральна схема планування території України. Пояснювальна записка : в 2 т. Державний комітет будівництва, архітектури та житлової політики України, Державний інститут проектування міст ДІПРОМІСТО. Київ : 2000.]
14. Holubets, M. A. (2010). *Environmentology*. Lviv : Manuscript. 176 p.
[Голубець М. А. Середовищезнавство (інвайронментологія). Львів : Манускрипт, 2010. 176 с.]
15. Dronova, O. L., & Zapotockyi, S. P. (2018). *Modern nature use: socio-geographical context: educational and methodological guide*. Kyiv : Print-Service. 214 p. [In Ukrainian].
[Дронова О. Л. Запотоцький С. П. Сучасне природокористування: суспільно-географічний контекст : навчально-методичний посібник. Київ : Принт-Сервіс, 2018. 214 с.]
16. Kuybida, V. S., Negoda, V. A., & Tolkovanov, V. V. (2009). *Regional development and spatial planning of territories: experience of Ukraine and other member states of the Council of Europe*. In European Charter of Regional/Spatial Planning (Torremolinos Charter). Kyiv: Kramar. 20–25. [In Ukrainian].
[Куйбіда В. С., Негода В. А., Толкованов В. В. Регіональний розвиток та просторове планування територій: досвід України та інших держав-членів Ради Європи. Європейська хартія регіонального/просторового планування (Торремоліноська Хартія) Київ: Крамар, 2009. С. 20–25.]
17. *Guiding Principles of Balanced Spatial Development of the European Continent* [Electronic resource]. Proceedings of the 12th session of the European Conference of Ministers responsible for regional planning (September 7–8, 2000, Hannover). URL: <http://www.aokornus.at.ua/BOOKS/sustainable.pdf>. [In Ukrainian].
[Керівні Принципи Збалансованого Просторового Розвитку Європейського Континенту [Електронний ресурс] Матеріали 12-ї сесії Європейської Конференції Міністрів, відповідальних за регіональне планування (7–8 вересня 2000 р., Ганновер). URL: <http://www.aokornus.at.ua/BOOKS/sustainable.pdf>]
18. Rudenko, L. H. (ed.), Marunyak, E. O., Golubtsov, O.H., et al. (2014). *Landscape planning in Ukraine: methodological guidelines*. Kyiv : Referat. 144 p.
[Руденко Л. Г., Маруняк Є. О. Голубцов О. Г. та ін. Ландшафтне планування в Україні: методичні настанови. Під ред. академіка НАН України Л. Г. Руденка. Київ : Реферат, 2014. 144 с.]
19. Malchykova, D. S., & Mezentsev, K. V. (2022). *Public Image of Geography in the Context of Basic Secondary Education Standards Transformation: Ukrainian and World Experience*. Ukr. Geogr. Zh., 1, 53–63. [In Ukrainian].
[Мальчикова Д. С., Мезенцев К. В. Публічний імідж географії в контексті трансформації стандартів базової середньої освіти: досвід України і світу. Укр. геогр. журн. 2022. № 1. С. 53–63.] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.01.053>
20. *On the principles of state regional policy*. (2015). Law of Ukraine dated February 5, 2015 No. 156-VIII. Bulletin of the Verkhovna Rada, No. 13. P. 90.
[Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 13. С. 90.]

21. Topchiev, O. G., Malchykova, D. S., Pylypenko, I. O., & Yavorska, V. V. (2017). *Environmental concept-modern integration trend of natural- and socio-geographical research*. Ukr. Geogr. Zh., 3. 64–70. [In Ukrainian].
[Топчієв О. Г. Мальчикова Д. С., Пилипенко І. О., Яворська В. В. Концепція довкілля — сучасний напрям інтеграції природничо- та суспільно-географічних досліджень. Укр. геогр. журн. 2017. № 3. С. 64–70.] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2017.03.064>
22. Topchiev, O. G., Malchykova, D. S., Pylypenko, I. O., & Yavorska, V. V. (2019). *Methodological principles of geography: a textbook*. Odesa: I. I. Mechnikov Odesa National University. [In Ukrainian].
[Топчієв О. Г., Мальчикова Д. С., Пилипенко І. О., Яворська В. В. *Методологічні засади географії* : підручник. Одеса : Одеськ. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. 352 с.]
23. Topchiev, O. G., & Sych, V. A. (2022). *Geographical imperatives are the basic postulates of geography*. Bulletin of Odessa National University. Series: Geographical and geological sciences, Vol. 27, Issue 2 (41). 156–166.
[Топчієв О. Г., Сич В. А. *Географічні імперативи — базові постулати географії*. Вісник Одеського національного університету. Серія: Географічні та геологічні науки, 2022. Том 27. Вип. 2(41). С. 156–166.] DOI: [https://doi.org/10.18524/2303-9914.2022.2\(41\).268757](https://doi.org/10.18524/2303-9914.2022.2(41).268757)
24. Topchiev, O. G., & Malchykova, D. S. (2014). *Territorial planning : education. manual*. Publisher Grin D. S. 268 p. [In Ukrainian].
[Топчієв О. Г. *Планування територій* : навч. посіб. Херсон: Грін Д. С., 2014. 268 с.]
25. Topchiev, O. G., Malchykova, D. S., & Yavorska, V. V. (2015). *Regionalism: geographical foundations of regional development and regional policy*. Kherson : OLDI PLUS. 372 p. [In Ukrainian].
[Топчієв О. Г. *Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики*. Херсон: ОЛДІ ПЛЮС, 2015. 372 с.]
26. Tyutyunnyk, Yu. H. (2011). *Philosophy of geography*. Kyiv : “Ukraine” University. 204 p. [In Ukrainian].
[Тютюнник Ю. Г. *Філософія географії*. Київ : Ун-т «Україна», 2011. 204 с.]
27. European Charter for Regional/Spatial Planning, 20 May 1983 in Torremolinos, Spain: Council of Europe, European Conference of Ministers responsible for Regional Planning (CEMAT). URL: <https://www.worldcat.org/title/european-regional-spatial-planning-charter-torremolinos-charter-adopted-on-20-may-1983-at-torremolinos-spain/oclc/254970256>
28. EUROGEO 2019 “Teaching Geography in challenging times.” (2019). URL: <https://www.eurogeography.eu/conferences/paris-2019/> .
29. Maruniak, E., & Dronova, O. (2022). *The COVID-19 Pandemic in Ukraine: A Mosaic of Regional Patterns and Voices of Social Disparity*. In Stanley Brunn and Donna Gilbreath (Eds.), *Covid-19 and a World of Ad Hoc Geographies*. Springer. 2721 p. 157–183. ISBN 978-3-030-94349-3, ISBN 978-3-030-94350-9 (eBook). DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-94350-9_11
30. Garland, M., Axon, S., Graziano, M., Morrissey, J., & Heidkamp, C. P. (2019). *The blue economy: Identifying geographic concepts and sensitivities*. DOI: <https://doi.org/10.1111/gec3.12445>
31. *International Charter on Geographical Education*. (2016). URL: <http://www.igu-cge.org/2016-charter/>

Стаття надійшла до редакції 24.08.2023

Для цитування [References]

Дронова О. Л., Маруняк Є. О., Руденко Л. Г., Топчієв О. Г. *Імідж і місія географічної науки в Україні*. Укр. геогр. журн. 2023. № 3. С. 3–11. [Українською мовою]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2023.03.003>

Dronova, O. L., Maruniak, E. O., Rudenko, L. H., & Topchiyev, O. G. (2023). *The Image and Mission of Geographical Science in Ukraine*. Ukr. Geogr. Zh. No. 3. 3–11. [In English]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2023.03.003>